

זכרון לראשונים

שלמה פינס

1908-1990

שלמה פינס היה אחד מגדולי החוקרים והמלומדים במדעי הרוח בישראל. רקעו הבינלאומי והיהודי כאחד תרמו לא מעט לשליטתו בשפות ולרוחב אופקיו: הוא נולד בפריז להורים ציונים דוברי עברית מרוסיה, וגדל ולמד במשך השנים ברוסיה, אנגליה, גרמניה וצרפת. את חינוכו התיכוני רכש כמעט לחלוטין בכוחות עצמו, וכבר כשלמד באוניברסיטות בגרמניה ובצרפת ידע, מלבד עברית ורוסית שלמד בבית משפחתו ואנגלית שלמד בבית ספר באנגליה, גם את השפות והספרויות הקלאסיות. הוא למד במהרה ערבית, סנסקריט, פרסית ותורכית, ואת עבודת הדוקטור שלו כתב על "מחקרים בתורת האטומים באיסלאם". הספר יצא לאור בגרמנית בברלין בשנת 1934, והוא מסתמך על מקורות בכמה וכמה שפות שמיות והודיות – וכמובן, ביוונית ולטינית. ספר זה היה אחד הספרים המעטים של חוקר מערבי של הפילוסופיה האיסלאמית שתורגם גם לערבית. בשנותיו הראשונות בארץ ישראל עבד בעבודות שונות בצנזורה המנדטורית ובמשרד החוץ הישראלי. רק בשנת 1952 – כעשר שנים

אחרי עלייתו לארץ – התמנה כמרצה לפילוסופיה באוניברסיטה העברית. תוך שנים אחדות נעשה פרופסור, ובשנת 1960 נבחר להיות אחד החברים הראשונים של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים שנוסדה אז. הוא זכה לכבודים ופרסים בישראל (פרס ישראל; פרס רוטשילד) ובארה"ב (חבר בחברה הפילוסופית האמריקאית ובמכון ללימודים מתקדמים בפרינסטון). גם לאחר פרישתו לגמלאות בשנת 1977 המשיך ללמד מעין סמינר פרטי יום אחד בשבוע, ומאמר ההספד של פרופ' משה אידל מביא משהו מטעמו של סמינר זה. פינס היה בעיקר חוקר של הפילוסופיה היהודית-ערבית של ימי הבינים, ופרסומו הידוע ביותר הוא התרגום האנגלי של ספר *מורה נבוכים* שיצא לאור, עם מבוא והערות שהם מחקרים בפני עצמם, בשנת 1963. רק מעטים יודעים כמה שנות הכנה קדמו לספר זה. פינס גילה כמה וכמה מחברים פילוסופים ערביים שכתביהם שמשו את רמב"ם בכתובת ספרו, וכמעט שנעלמו מן העין מאז, ואף הדרך תלמידי מחקר – החשובים שבהם אליעזר זאב ברמן ומיכאל שוורץ – בעבודות מחקר על כמה מפילוסופים אלה. בקיאותו של פינס גם במקורות הידועים יותר, ובעיקר באבן רושד ובאבן סינא, ובמקורות היווניים, גם הם הפכו את תרגומו לאוצר בלום לכל חוקר בשטח זה. אך רוחב ההיקף של מחקריו של פינס חורג גם מתחום הפילוסופיה היהודית והערבית של ימי הבינים, וכולל מחקרים בפילוסופיה המערבית של ימי הבינים ובפילוסופיה שאחריה – שפינוזה, מנדלסון ואחרים. הפרגמנט מספר אבוד של כסנוקראטיס, תלמידו של אפלטון, שפינס גילה בטכסט ערבי ופרסם בארצות הברית בשנת 1958, מעיד גם על בקיאותו בנבכי הפילוסופיה היוונית. מלבד בקיאותו העצומה בכתבים פילוסופיים מתקופות ובשפות שונות, אחד הצדדים הבולטים במחקריו של פינס הוא ההצמדות לטכסטים ולעובדות הידועות לנו ללא כל נסיון לדרשנות ולהתחכמות יתר. המאמר שאנו מפרסמים כאן מחדש, "לחקר תורתו המדינית של אבן רושד", יצא לאור לראשונה בעין, רבעון פילוסופי, כרך ה', חוברת ב', ניסן תשי"ז, אפריל 1957. תוך בקורת על ההוצאה של התרגום העברי לפרושו בערבית (שלא השתמר) של אבן רושד לספר *המדינה (פוליטאה)* לאפלטון, שהוציא ארווין רוזנטל בקיימברידג'

שלמה פינס

בשנת 1956, מברר פינס כמה צדדים במחשבת אבן רושד שהיו עולמיים או מוטלים במחלוקת, מעמיק את הבנתנו ביחסו של פילוסוף ערבי גדול זה, שלא ידע יוונית, לאפלטון ולפילוסופים יווניים אחרים – ובהערותיו מתקן "בדרך הילוכו" כמה טעויות שטעה רוזנטל. כך יכול מאמר זה, שנכתב במקורו בעברית בשביל הקורא העברי, לשמש דוגמא לכמה מן הצדדים העיקריים בדרך מחשבתו ומחקרו של שלמה פינס.

אנו מודים לבנו של שלמה פינס, אורי פינס, שסיפק לנו את קורות החיים שאנו מפרסמים כאן, ולפרופ' משה אידל, אחד מתלמידיו המובהקים של שלמה פינס, שהעמיד לרשותנו את דברי ההספד שפרסם אחרי מותו.

רשימת פרסומים של שלמה פינס הופיעה בספר *היוכל לשלמה פינס במלאת לו שמונים שנה*, חלק א', בעריכת משה אידל, זאב הרוי ואליעזר שביד, ירושלים תשמ"ח, עמ' 17-38.